

УДК 336.77.067

Кочетигова Т.В.*старший викладач кафедри фінансів та кредиту
Харківського національного університету будівництва та архітектури***Канарова Ю.***студентка
Харківського національного університету будівництва та архітектури***ШЛЯХИ ЗНИЖЕННЯ РИЗИКІВ АКТИВНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ****RISK REDUCTION ACTIVE OPERATIONS OF BANKS****АНОТАЦІЯ**

У статті визначено шляхи зниження ризиків активних операцій комерційного банку. Визначено проблеми управління ризиками під час здійснення активних операцій. Приведено характеристику основних видів ризику, які зустрічаються під час здійснення банком активних операцій. Визначено умови, за рахунок яких відбувається управління ризиками активних операцій банку.

Ключові слова: активні операції, ризики, цінні папери, кредити, комерційні банки.

АННОТАЦИЯ

В статье определены пути снижения рисков активных операций коммерческого банка. Определены проблемы управления рисками при осуществлении активных операций. Приведены характеристики основных видов риска, которые встречаются при осуществлении банком активных операций. Определены условия, за счет которых происходит управление рисками активных операций банка.

Ключевые слова: активные операции, риски, ценные бумаги, кредиты, коммерческие банки.

ANNOTATION

In the article the ways to reduce the risks of active operations of commercial banks. The problems of risk management in the implementation of active operations. Powered characteristics of the main types of risk encountered in the implementation of the bank's active operations. The conditions by which risk management is active bank operations.

Keywords: active operations, risk, securities, loans, commercial banks.

Постановка проблеми. Банківська система України є однією з найважливіших структур ринкової економіки. Стабільність банківської системи – це передумова стабілізації економіки в цілому. Комерційні банки є основою для розвитку всього народного господарства. Від продуманої і послідовної політики банків багато в чому залежить діяльність підприємств, тому що кредити комерційних банків сприяють наповненню ринку України товарами народного споживання, паливом, енергетичними ресурсами та іншими товарами. Комерційні банки виступають специфічними установами, що мобілізують вільні засоби, направляючи їх у ті сфери народного господарства, які їм потрібні.

Здійснення активних банківських операцій має істотне значення для фінансового забезпечення нормального економічного розвитку. Збалансований ріст обсягу активів і поліпшення їх якості є необхідною умовою досягнення і підтримки стабільного функціонування і розвитку комерційних банків, їх позитивного впливу на розвиток економіки України.

Активні операції комерційного банку приносять найбільшу частину доходів банку і, відповідно, значно впливають на формування прибутку. Прибуткова діяльність – це умова подальшого функціонування банку, вона зв'язана з забезпеченням росту активів. Багато банків України могли б вирішити проблему формування необхідного рівня капіталу, а відповідно, і можливості майбутньої роботи, якби був забезпечений відповідний рівень прибутковості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню питань управління активами банків присвячені праці вітчизняних авторів: Б.І. Пшика, О.Д. Заруби, Б.С. Івасіва, С.М. Козьменка, А.М. Мороза, Л.О. Примостки, М.І. Савлука. Серед західних учених варто виділити роботи таких, як П. Роуз, П. Гохан, Д. Мак Нотон, Тімоті У. Кох, Д. Сінкі, Д.П. Уайтинг та ін. Зважаючи на складність та невирішеність багатьох аспектів із даної тематики, а також постійний вплив ризиків на проведення активних операцій банку, то саме пошук оптимальних шляхів зниження ризиків під час здійснення даних операцій є досить актуальним завданням.

Мета статті полягає у пошуку шляхів зниження ризиків активних операцій банку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ризик можна трактувати як ступінь можливого неприйняттого відхилення від очікуваного (або бажаного) результату того або іншого управлінського рішення, яке може привести до втрати банком частини прибутку, до збитків, втрати банком іміджу, а в екстремальних випадках представляє загрозу його існуванню.

Управляти ризиком означає здійснювати дії, направлені на підтримку такого його рівня, який відповідає поставленим на даний момент цілям управління. Управління ризиком включає процес систематичного виявлення джерел ризику, визначення їх чинників, класифікацію, прогнозування й оцінку рівня ризику.

Серед проблем управління ризиками формально можна виділити такі, як: підтримка ризику на рівні не вище заданого (вимоги банку до рівня ризику залежать від стану ринку, вимог НБУ, стратегії банку; із часом можливо понизити вимоги, наприклад якщо не вдасться одержати достатній прибуток, або, навпаки,

підвищити); мінімізація ризику за деяких заданих умов (наприклад, за заданого рівня прибутку) [8, с. 152–154].

У науковій і навчальній літературі, методичних публікаціях приводиться безліч способів класифікації банківських ризиків [2, с. 65].

Банківські ризики, як і всі банківські операції, можна розділити на дві групи: ризики активних операцій і ризики пасивних операцій. Проте особливе значення мають ризики активних операцій, оскільки саме цей вид операцій є основним джерелом доходу комерційного банку.

Питанню структуризації і класифікації ризиків активних операцій банків приділяється велика увага в науковій літературі [6, с. 281].

Кожна активна операція банку пов'язана з певним видом ризику, а це свідчить про те, що повністю безризикових активів не існує. Проте, згідно з інструкцією НБУ про розрахунок коефіцієнта платоспроможності банку з нульовим коефіцієнтом ризику враховуються кошти на коррахунку в НБУ і касі, вкладення в ОВГЗ. Незважаючи на це, певний ризик є і в цих операціях. Період загострення кризи в Україні в 1998 р. спростував твердження про безризиковість укладень в державні боргові зобов'язання.

Приведемо характеристику основних видів ризику, які зустрічаються під час здійснення банком активних операцій [7].

Операційний ризик стосується всіх активних операцій банку і виникає внаслідок неухваленості, халатності або шахрайства банківських службовців, відповідальних за проведення цих операцій.

Особливе значення в системі банківських ризиків надають кредитному ризику, який є сукупністю вірогідних небажаних подій під час укладення фінансових угод, суть яких полягає в тому, що контрагент банку не зможе виконати прийнятих на себе за угодою зобов'язань і при цьому не вдається скористатися наявними засобами захисту. Необхідно відзначити, що поняття кредитного ризику пов'язане не тільки з процесом кредитування. Кредитний ризик має відношення до всіх фінансових угод, для яких характерне виникнення пари «кредиторська вимога – боргове зобов'язання». Це стосується коррахунків даного комерційного банку в інших банках, ринкових фінансових інструментів (свопи, форварди, ф'ючерси, опціони), операцій із цінними паперами, а також лізингових і факторингових операціях. Із метою зниження рівня кредитного ризику і можливих втрат, пов'язаних із ним, банки регулюють розмір кредитів, що надаються одному позичальнику, використовують різні методики оцінки кредитоспроможності позичальників, вдаються до страхування кредитів, залучення залишкового забезпечення [3, с. 97].

Валютний ризик – це можливість грошових утрат у результаті коливань валютних курсів. Він структурується таким чином:

– конверсійний – можливість валютних збитків по конкретних операціях;

– трансляційний – можливість валютних утрат під час переоцінки валютних активів і пасивів у національну валюту.

Для зниження валютного ризику використовуються такі прийоми [4]:

– видача позики в одній валюті за умови його погашення в іншій з урахуванням форвардного курсу, зафіксованого в кредитному договорі. Такі заходи дають змогу банку застрахуватися від можливого падіння курсу валюти кредиту;

– форвардні валютні контракти – основний метод зниження валютного ризику. Припускає укладення термінових угод між банком і клієнтом на купівлю-продаж інвалюти за фіксації в угоді суми і форвардного обмінного курсу;

– валютні ф'ючерсні контракти – домовленість купити або продати певну кількість інвалюти в певний день в майбутньому. Проте на відміну від форвардних контрактів їх умови можуть бути легко переглянуті;

– валютний опціон – дає право (а не зобов'язання) його утримувачу купити або продати іноземну валюту до настання або на певну дату в майбутньому;

– валютні свопи – угода двох сторін про обмін у майбутньому серіями платежів у різних валютах;

– страхування валютного ризику.

Можливість збитків або недоотримання доходу внаслідок несподіваної зміни процентних ставок є процентним ризиком. Він має відношення до кредитування і послуг кредитного характеру, фінансових процентних інструментів, а також операцій із цінними паперами.

Процентний ризик знижується шляхом застосування таких методів:

– термінові угоди (спеціальні форвардні угоди про надання в певний день позики в указаному розмірі і під встановлений відсоток; таким чином, банк захищає себе від ризику втрат у разі зниження ринкових процентних ставок на момент кредитування);

– процентні ф'ючерсні контракти;

– процентні опціони – дають право (а не зобов'язання) купити або продати короткострокову позику або депозит за фіксованою ціною до настання або в певний момент у майбутньому;

– процентні свопи – обмін між банками процентними платежами за кредитними зобов'язаннями, складеними на одну і ту ж суму, але на різних умовах;

– страхування процентного ризику;

– видача кредитів із плаваючою процентною ставкою.

Ризик ринку цінних паперів знижується за допомогою [1, с. 8]:

– ф'ючерсних контрактів на покупку – продаж цінних паперів (по певному курсу);

– фондових опціонів;

– диверсифікації інвестиційного портфеля – найбільш важливий спосіб захисту від знецінення цінних паперів.

Операції з цінними паперами пов'язані також із ризиком ліквідності, тобто вірогідністю

втрат у зв'язку з неможливістю реалізації на ринку певного виду активу. Ризик ліквідності також стосується предмету застави як способу забезпечення повернення кредиту.

У структурі ризиків пасивних операцій комерційного банку визначальними є ризик утрати клієнта і депозитний ризик, який, своєю чергою, структурується на ризик дострокового вилучення внеску і системний ризик [1, с. 9].

Ризик утрати клієнта – це вірогідність перекладу клієнтом банку своїх рахунків в інший банк.

Системний ризик – це вірогідність виникнення паніки серед вкладників банків унаслідок катаклізмів на фінансовому ринку.

Масштаби впливу невизначеності й обумовленого нею ризику ставлять комерційні банки перед необхідністю пошуку ефективних методів (способів, інструментів) їх регулювання і зниження рівня ризиків.

З урахуванням специфіки банківського виробництва їх можна реалізувати по двох напрямках: перший напрям пов'язаний із макроекономічним (державним) управлінням ризиками, який доповнюється іншим напрямом – внутрішнім щодо банку менеджментом ризику [5, с. 547].

Управління кожним видом ризику має свої особливості й інструментарій, а аналіз інструментальних засобів представляє значний теоретичний і практичний інтерес.

Висновки. Таким чином, ризик, яким обтяжений комерційний банк, необхідно аналізувати, враховувати і знижувати до прийнятного (допустимого). Управління ризиками активних і пасивних операцій банку повинно задоволь-

нятися двома умовами: відповідати загальній ризиковій політиці банку; відповідати цілям спеціальної ризикової політики, у межах якої оцінюються політичні, господарські, ринкові ризики і ризики, пов'язані з платоспроможністю клієнтури. Теоретичне вивчення, а потім і реалізація на практиці конкретних методик управління ризиками активних і пасивних операцій дасть можливість поліпшити не тільки функціонування комерційних банків, але й підвищити ефективність усієї системи банківського менеджменту.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Галимов К.Т. Управление активами и пассивами в банковском менеджменте: автореф. дис. ... канд. экон. наук: спец. 08.00.10 / К.Т. Галимов. – Санкт-Петербург, 2006. – 43 с.
2. Довгань Ж. Основи комплексного управління активами та пассивами банку / Ж. Довгань // Світ фінансів. – 2008. – № 2 (15). – С. 64–69.
3. Лаптырев Д.А. Система управления финансовыми ресурсами / Д.А. Лаптырев // Процессы – задачи – модели – методы. – М.: БДЦ-пресс, 2005. – 295 с.
4. Матеріали сайту ПАТ «МЕГАБАНК» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.megabank.net/ua/>.
5. Міщенко П.І. Банківський менеджмент: [підручник] / П.І. Міщенко, О.А. Кириченко. – К.: Знання, 2005. – 831 с.
6. Мороз А.М. Національний банк і грошово-кредитна політика: [підручник] / А.М. Мороз, М.Ф. Пуховкіна, М.І. Савлук та ін.; за ред. д-ра экон. наук, проф. А.М. Мороза і канд. экон. наук, доц. М.Ф. Пуховкіної. – К.: КНЕУ, 2005. – 556 с.
7. Постанова «Про порядок регулювання та аналіз комерційної діяльності» від 30.12.96 р. № 10.
8. Шеремет А.Д. Методика финансового анализа / А.Д. Шеремет, Р.С. Сайфулин. – М.: ИНФРА-М, 2004. – 176 с.